

Tijdens de winter van 1944-1945 hadden de kinderen van Yde, toen Ide geheten, geen les. Hun school werd gebruikt als strafkamp door de Duitsers. Een reconstructie.

STRAFKAMP IDE

Een vrachtwagen tuft Ide binnen. Het Drentse dorpje, tegenwoordig Yde geheten, is niet meer dan een zandpad met een paar boerderijen. Het oogt mistroostig in de stromende regen op zaterdag 18 november 1944. De lading van de vrachtwagen, 31 Nederlandse mannen, springt onder luid geschreeuw van de Duitsers naar buiten. Ondanks honger, slecht weer en een ongewisse toekomst is Eelke Dijkstra uit Burgum opgelucht en vrolijk. Hij zat enkele dagen opgesloten in de gevangenis van Leeuwarden voordat hij op transport moest. Dijkstra vreesde een kamp in Duitsland.

Bij Groningen maakte de truck een bocht richting Drenthe. In de laadruimte werd nog net niet gejuicht. Een Duitser blèrt de kampregeels als de gevangenen zich opstellen in rijen van drie. „Ontvluchten en poging tot ontvluchten wordt gestraft met de kogel. Voorwaarts mars!”

De dorpschool van Ide doet op. Het witte gebouw met vier lokalen doet deze winter dienst als strafkamp en staat achter hoge, roestige palen met prikkeldraad. In de schoollokalen slapen mannen: onderduikers, werkweigeraars en mensen uit het verzet. Drie zalen zitten al propvol. Dijkstra slaapt in het tweede lokaal. De kersverse kampbewoners liggen op stro, onder meegebrachte dekens – kletsnat van de regen – rondom de houtkachel. In de school stinkt het. Stro ligt twee maanden voordat het vervangen wordt voor nieuw spul, het is een paradijs voor ongedierte. Een SS'er houdt de wacht, maar de gevangenen zijn ook voor elkaar verantwoordelijk. Ontsnapt de een, dan is de ander slachtoffer.

Om half vijf 's ochtends werpt iemand een blok hout op de kachel en glijdt de warmte door het tweede lokaal. Even later is het appel. Elke dag opnieuw. De meeste mannen slaan het wassen over en stommelen het schoolplein op. Dijkstra staat tussen de andere mannen op het schoolplein van Ide. De Duitsers tellen. In het kamp moeten 230 mannen zitten. Klopt dit aantal niet, dan worden alle namen afge-roepen.

Het regent, de groep wacht op het commando 'mars'. Het zootje

Eelke Dijkstra hield een dagboek bij in strafkamp Ide.

marcheert niet gelijk en zingt geregeld Nederlandse verzetliedjes. Die verstaan die Duitsers toch niet. Dijkstra bibbert van de kou, net als de anderen. De schoenen zijn lek, de klompen niet waterdicht. Na de tocht van een uur door drassig land krijgen de mannen scheppen om loopgraven te maken. De Duitsers vloeken en tieren maar de werkers treuzelen toch. Af en toe krijgt iemand een klap.

Aan de broekriem van elke gevangene hangt aan een touwtje een bord. Uit dit bord verorbert Dijkstra om 12 uur pap. Het eten in strafkamp Ide is aan het begin van de winter nog goed. Tussen de middag is er pap, zuurkool of een andere koolmaaltijd. 's Avonds vaak brood, al is dit vanaf december beschim-meld en oud.

Voor Ebbe Bolhuis uit Groningen is het werk zwaar, erg zwaar. Bolhuis zit al sinds oktober in Ide, hij werd gesnapt als werkweigeraar toen hij van Groningen naar Drachten fietste. Als technisch tekenaar werkte Boshuis nooit met zijn handen. Al gauw heeft Bolhuis kapotte handen van het graven. De regen, wind en koud eisen hun tol. Bolhuis ploft na een lange dag werken in het stro om te slapen.

Op 15 november 1944 glipten Piebe Hoekema uit Koudum en Frederik de Jong uit Arum er tussenuit. Ze vluchten over de kale velden van Drenthe richting Peize en vinden 's avonds een slaapplek bij een boer. Die blijkt lid van de NSB en ver-raadt het duo. De volgende dag grijpen leden van de Landwacht uit

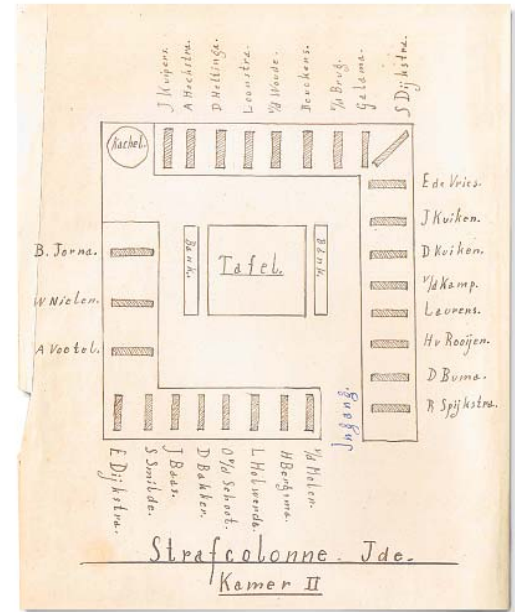
Peize ze in de kraag. Even later worden de Friese mannen langs de Donderseweg tussen Norg en Donderen doodgeschoten. Op hun lichamen ligt een briefje: *ik ben weggelopen van het werk en heb sabotage gepleegd en mijn verdiende straf gekregen.*

Meer vluchtters krijgen de kogel. Bij Eelke Dijkstra uit Burgum staan de nekhaars recht overeind als de kampcommandant vertelt dat Joop van der Tuin is gepakt na zijn ontsnapping en in Assen is doodgeschoten. „Dat je duizend doden mag sterven, rotmof”, mompelt Dijkstra zachtjes tegen zijn medegevangenen.

Als op een ochtend weer een paar mannen blijken te zijn ontsnapt, komt een hoge commandant razend en tierend de lokalen binnenstampen. Hij ramt met de kolf van zijn geweer een paar mannen tegen het hoofd tot het bloed uit hun oren stroomt. De slachtoffers kronkelen op de grond.

Een van de wonden op de hand van de technische tekenaar Ebbe Bolhuis uit Groningen groeit. De huid kleurt fel rood, uit de wond sijpelt pus. De benoemde dokter in Strafkamp Ide is eigenlijk fietsenmaker. Verband of medicijnen zijn er niet. Een luizenepidemie biedt uitkomst voor Bolhuis. Gevangenen en bewakers met luizen marcheren in december 1944 naar het Academisch Ziekenhuis in Groningen. Bolhuis wil een dokter spreken over zijn wond, maar de bewakers verbieden dat. De Groninger klampt toch een verpleegster aan. „Kijk naar mijn hand, alsjeblieft”, zegt hij tegen haar. Zij schrikt van de ernst van de wond. „Bloedvergiftiging”, oordeelt ze rap en roept er een arts bij. Tot ongenoegen van de Duitsers. „U bent buiten de baas, hier ben ik het”, dient de verpleegkundige de bezetters van repliek.

Bolhuis krijgt een buisje in zijn hand om bloed en pus af te voeren, hij moet elke dag terugkeren naar het ziekenhuis om de wond te spoelen. De Duitsers stemmen morrend in als de moeder van Bolhuis garant staat voor haar zoon. Als hij wegloupt, krijgt moeder de kogel. Zo mag Bolhuis gewoon in Groningen blijven tijdens zijn behandeling. Hij keert niet meer terug naar het strafkamp.

Het begon met een dagboek

Het dagboek van Eelke Dijkstra werd in 2011 van zolder gehaald door zijn kleinzoon Eric Dijkstra uit Zuidhorn. Hij tikte alle pagina's uit en maakte hiervan een document. Het verhaal van zijn opa in Strafkamp Ide liet hem niet los. Hij trok de verhalen van Dijkstra na en zocht naar meer informatie. Dat bleek lastig. Over de winter in het strafkamp was amper iets bekend. Samen met de Historische Kring Yde-De Punt zocht Dijkstra verder naar verhalen. Langzaam druppelden de reacties binnen, van andere kampbewoners of hun familie. „Het beeld was bij iedereen hetzelfde: het was in strafkamp Ide heel zwaar. De Duitsers dreigden constant met straffen.”

Na publicaties en twee jaar onderzoek heeft Dijkstra de gehele winter van strafkamp Ide gereconstrueerd. Het kamp werd in oktober 1944 ingericht

en op 8 april 1945 ontruimd. In die tijd huisvestte het kamp zo'n vijftiendertig gevangenen, de meeste zaten enkele maanden in het kamp. De drie hoofdpersonen uit de reconstructie overleefden de oorlog. Eelke Dijkstra kreeg half februari verlof van het strafkamp, hij mocht naar huis. Ebbo Bolhuis keerde na zijn behandeling in het ziekenhuis niet meer terug. Hij deed tot het einde van de oorlog of hij gewond was; Bolhuis kon vrij door Groningen wandelen. Jakob Hanenburg hoorde bij de laatste gevangenen van het strafkamp, hij verliet Ide op 8 april. Hanenburg zwierf nog enkele weken rond in Drenthe voordat hij thuis kwam bij zijn familie in Friesland.

Eric Dijkstra wil van de informatie over strafkamp Ide een mobiele tentoonstelling maken. Zie ook: www.strafkampyde.nl

Een fikse groep gevangen uit het eerste lokaal wil niet op het einde van de oorlog wachten. In de nacht van 4 op 5 maart 1945 gooien vijftien jongens een raampje van de school in. Ze verdwijnen in het holst van de nacht. Op 8 april wordt het kamp ontruimd. De groep gevangenen wandelt naar Vries, Ezerveen en langs het Oranjekanaal naar Schoonoord. „Dat dorp niet ingaan hoor, het is daar niet veilig”, waarschuwen Nederlanders. De groep stapte naar Schoonloo en vermijdt de bossen. Daar zitten parachutisten die op alles schieten wat beweegt. Bij Elp houden de mannen even stil, het enige dat ze zien is heide, heide en heide. In de verte doemen de contouren van een klein houten keetje op, half verscholen, schrijft Jakob Hanen-

burg over die wandeling. Zitten daar militairen? De voormalig gevangenen wandelen huiverig naar de houten keet. Militairen marcheren daadkrachtig naar buiten, op het groepje mannen uit Ide af. Ze wenken, de zware machinepistolen gericht op de gevangenen. De groep moet zitten, terwijl een zelfverkozen tolk de militairen ervan overtuigt dat ze geen Duitsers zijn, maar gevangenen en afkomstig uit een kamp.

De militairen blijken Canadees. Na een eerste kennismaking tonen ze zich behulpzaam. Ze sturen het groepje in de goede richting. De Canadees wijst achter zich. „There are the Canadians and you are free.” Vrij. De boodschap dringt bij Hanenburg langzaam door. Eigenlijk kan hij het niet geloven. Vrij.

“DAT JE
DUIZEND
DODEN MAG
STERVEN,
ROTMOF